

УДК [78.7.034] (410.1)

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2023-37-5>

Алла Вікторівна Соколова

ORCID: 0000-0002-4841-6342

доктор мистецтвознавства,

професор кафедри теоретичної та прикладної культурології
Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової

asmoonlux@gmail.com

Лілія Василівна Нейчева

ORCID: 0000-0002-9952-0385

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри теоретичної та прикладної культурології
Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової

Liliya.neicheva@gmail.com

ФОЛЬКЛОР: ПРОБЛЕМА ПОРІВНЯЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ОНМА ІМЕНІ А. В. НЕЖДАНОВОЇ

Мета – виявити специфіку зарубіжної та вітчизняної шкіл порівняльної фольклористики у контексті вирішення концептуальних завдань кафедри теоретичної та прикладної культурології ОНМА імені А. В. Нежданової.

Методологічна основа дослідження базується на історично-концептуальному, герменевтичному методі та компаративному аналізі фактологічних даних з опорою на праці О. Потебні, Е. Дюркгейма, В. Гошовського, А. Іваницького.

Наукова новизна: вперше зроблено спробу виявити специфіку зарубіжної та української школи етнологів та фольклористів у ХХ–ХХІ століть, вперше розкрито базові засади порівняльної фольклористики через призму концептуальних завдань кафедри теоретичної та прикладної культурології ОНМА ім. А. В. Нежданової

Висновки. У ХХ столітті у західній науковій школі сформувався запит на вивчення етнології та фольклористики як частини антропології. У цей же час наукові розробки в слов'янському світі тяжіли до історичного, палеологічного підходів з їх базисними установками на символічно релігійні основи культури та культурологічного знання. Фольклористика у Західних країнах розширилася обсягом як анонімних, і авторських зразків популярної сфери, що відповідало релігійним принципам західного Протестантизму. Слов'янські фольклорні напрацювання

частково співпадають із фольклорними дослідженнями у країнах кельтської культурної традиції. Релігійні настанови традиційних Вселенських церков візантійського походження розглядаються як базисні. Такий підхід є показовим і для України. У східному слов'янстві акцент ставився і ставиться на пластах колективної творчості, яка зберігає архаїчні верстви фольклорного мислення. Славістика О. А. Потєбні посідає базове становище у методології українських фольклористів, для яких етнологічний компаративний підхід є суттєвою складовою їх культурологічних досліджень. Ця концепція лягла в основу роботи кафедри теоретичної та прикладної культурології Одеської музичної академії. По відношенню до культур Далекого Сходу розроблено спеціальні трактування, що мало відображення у цілому фольклористській низці досліджень, виконаних на кафедрі ОНМА імені О. В. Нежданової. В українознавчому напрямку викладачами кафедри здійснюються вивчення регіональної різноманітності народної культури.

Ключові слова: порівняльна фольклористика, фольклор, етнологія, антропологія, національна ідея, концепція фольклористики на кафедрі теоретичної та прикладної культурології ОНМА імені А. В. Нежданової.

Sokolova Alla Viktorivna, Doctor of Arts, Professor at the Theoretical Department and Applied Cultural Studies of the Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music; Neycheva Lilia Vasyliyva, Ph.D. in History of Arts, Associate Professor at the Theoretical Department and Applied Cultural Studies of the Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music

Folklore: the problem of comparative studies in the educational space of ONMA named after A.V. Nezhdanova

The goal is to identify the specifics of the foreign and domestic school of comparative folklore in the context of solving the conceptual problems of the Department of Theoretical and Applied Cultural Studies of the ONMA named after A. V. Nezhdanova.

The methodological basis of the research is based on the historical-conceptual, hermeneutic method and comparative analysis of factual data. Scientific novelty: for the first time an attempt was made to identify the specifics of the foreign and Ukrainian school of ethnologists and folklorists in the 20–21st century, for the first time the basic principles of comparative folklore were revealed through the prism of the conceptual tasks of the Department of Theoretical and Applied Cultural Studies of the ONMA named after A. V. Nezhdanova. Conclusions. In the 20th century, a request for a trend was formed in the Western scientific school, where ethnology and folklore began to be considered as part of anthropology. Higher educational institutions of the humanities of Western Europe, Britain and the United States gave preference to the study of anthropology. The inclusion of popular authorial song and music culture in the folklore orbit can be seen as another feature of the Western approach to folklore. Comparative folklore originated in the depths of the Western scientific school at the turn of the 19th and 20th centuries; this increased the effectiveness of the study of folk cultures. Ukrainian folklore studied the regional diversity of its own folk culture.

In the 21st century, the object of folklore knowledge is expanding with an emphasis on comparativeness, and Ukrainian folklore is emerging from the crisis. The principles of comparative folklore are successfully applied at the Department of Theoretical and Applied Cultural Studies of the ONMA named after A. V. Nezhdanova, allow developing scientific concepts and practically embodying them in the works of teachers of the department, the works of graduates, and curricula.

Key words: *comparative folklore, folklore, ethnology, anthropology, national idea, cathedral concept, Department of Theoretical and Applied Cultural Studies, ONMA named after A. V. Nezhdanova.*

Актуальність проблеми. Розробки етнології – етнографії займають винятково важливе місце в культурознавчій та українознавчій сферах, що бурхливо розвивається і сьогодні з акцентом на узагальнююче-порівняльні або описово-констатуючі ракурси пізнання етносу та фольклору. Органіка етнографії у музично-історичних курсах, досягнення етнологічно-усвідомлюваної фольклористики виходять на перший план у розробках кафедри культурології ОНМА ім. А. В. Нежданової. Цей методологічний поділ сфер фольклористики пов'язаний із загальним планом навчання в Одеській національній музичній академії та відрізняється від планів і програм, прийнятих в інших навчальних закладах культури та мистецтв.

З 1980-х років кафедра історії музики увібрала в себе концептуальні засади музичної етнографії із зосередженням на вітчизняній фольклористиці Півдня України. Народжена на початку ХХІ століття кафедра музичної культурології (первісна назва кафедри – сучасної музики та музичної культурології) спочатку акцентувала увагу на етнологічній складовій, виходячи з ідеально-символічної спорідненості чи відмінностей.

Так, в Одеській музичній академії на відміну від спорідненої кафедри в Київській Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського (де антропологічні та культурологічні засади викладання гуманітарика свідомо поєднувалися), було акцентовано саме

культурологічний ракурс розуміння українознавства та культури в цілому, розроблялася ідея українського фольклору як складової світової культури. Все вищезгадане дозволило просунути підходи семіотизованої етнографії та фольклористики Е. Тайлора і К. Леві-Строса на користь аналітичності та порівняльного принципу славістики А. Потебні, ритуалознавства Е. Дюркгейма, типологічної систематики В. Гошовського. порівняльно-регіоналістичного погляду А. Іваницького.

Мета – виявити специфіку зарубіжної та вітчизняної шкіл порівняльної фольклористики у контексті вирішення концептуальних завдань кафедри теоретичної та прикладної культурології ОНМА імені А.В. Нежданової з обґрунтуванням українознавчого підходу від культового стрижня феномену культури.

Наукова новизна – зроблено спробу виявити специфіку зарубіжної та української школи етнологів та фольклористів у ХХ–ХХІ століть, вперше розкрито базові засади порівняльної фольклористики через призму концептуальних завдань кафедри теоретичної та прикладної культурології ОНМА ім. А. В. Нежданової.

Виклад основного матеріалу. Етнологія (етнос – народ, логос – наука, вчення) – наука про пізнання народів, прогрес і цивілізацію. Етнологія досліджує як створюються, зберігаються і видозмінюються культурно-соціальні моделі в контексті різних епох та країн за допомогою порівняльного аналізу та історичної реконструкції. Фольклористика вивчає заповідання явищ, спираючись на етнологічну реальність. Фольклористика і етнологія тісно взаємопов'язані між собою, а вивчення фольклору поза етнологією повною мірою неможливо. Проте є принципи відбору (ступінь семіотичності, художньої трансформації фактів, тощо), за допомогою яких ті або інші етнографічні явища виходять до першого плану чи залишаються на периферії уваги фольклориста. Так чи

інакше, розподіл етнології та фольклористики найчастіше контпродуктивний.

Порівняльна фольклористика заснована на зіставленні різних фактів та явищ, традицій та обрядів. Порівняння було найважливішим методом проведення фольклорних досліджень у рамках історико-географічної школи. Мета порівняння полягає в тому, щоб простежити походження та генезис явищ, який узгоджується із загальним поглядом на гуманітарні та історичні проблеми. Для порівняльного дослідження визначаються критерії, які співвідносяться з різними культурними явищами, в основі яких лежить принцип сумісності.

Відомий французько-бельгійський етнолог Клод Леві-Строс, творець концепції структурної антропології, стверджував, що етнологія, етнографія, фольклор та антропологія утворюють не різні дисципліни, а єдину лінію дослідницької практики. Перевага тієї чи іншої науки в певний відрізок часу означає лише зосередження уваги певному моменту дослідження, яке будь-коли може виключити інші напрями. Етнологія, за Клодом Леві-Стросом, визначено як індуктивне узагальнення різних методологій етнографічного дослідження. Відповідно до цього визначення, етнологи прагнуть знайти загальні принципи за допомогою порівняння та протиставлення [1].

Термін «етнологія» складний у його європейському трактуванні. У деяких країнах Європи поняття етнологія фактично вийшло з вживання тому, що ця наука стала органічною частиною більш об'ємної антропології [2].

У американському науковому середовищі поняття «етнологія» вважається архаїчним, а в північних країнах Європи етнологія еквівалентна антропології. У багатьох освітніх установах Європи (насамперед в Іспанії та Португалії), а також у Великій Британії, Латинській Америці, США та Канаді етнологія, як предмет в освітній програмі, був остаточно замінений антропологією [3].

Таке широке поширення антропології як науки переважно пов'язано з двома мейнстримнішими традиціями: повсюдним використанням дисциплін «Соціальна антропологія» і «Культурна антропологія». Однак, деякі американські наукові журнали антропологічного штибу, як і раніше, зберігають ширше бачення цієї проблеми, розглядають антропологію як космографію культури.

На думку сучасних європейських та американських дослідників до антропології органічно входять такі науки як археологія, культурна антропологія, антропологічна лінгвістика та фізична антропологія [4]. Так, археологія — це вивчення людських артефактів, тобто всього, що створено людьми, від стародавніх храмів до виникнення обрядів поховання, археологія тісно пов'язана з історією. Культурна антропологія — це вивчення людського суспільства і культури, в цю сферу входить буквально все: від смакових переваг до асортативності вибору імені дитини. Культурні антропологи працюють разом з психологами та соціологами, а також з економістами, політологами та істориками. Лінгвістична антропологія займається проблемою виникнення та розвитку мов. Те, як розмовляють люди, тісно пов'язане з тим, як вони бачать світ. Фізична або біологічна антропологія вивчає людський організм у часі та в різних станах, вона афілійована з генетикою. Антропологи працюють з порівняльними та міждисциплінарними даними, які можуть бути використані для доказу або спростування теорій у соціальних науках [5].

Фольклор в Європі є наукою, що тісно поєднана з етнологією та антропологією. Фольклористи вивчають нематеріальну культуру насамперед через усні перекази, легенди, а також сучасну популярну авторську музично-пісенну культуру.

Метафорично фольклор — це елементарні частки культури, фольклористи концентруються на вивченні повсякденного життя людей у минулому та тепе-

рішньому, вивчають будівельні блоки соціальної реальності, тоді як антропологи, не ігноруючи будівельні блоки, вивчають саму реальність. У ХХ столітті фольклористи почали вивчати сучасні суспільства, які уособлювали собою ідеалізовану версію «я – у минулому». Протягом тривалого періоду історико-географічний метод переважав у фольклорних дослідженнях і досі актуальний, як засіб вивчення фольклорного матеріалу [6].

Порівняльні дослідження завжди відігравали важливу роль у фольклористиці. Фактично етнічні меншини, що компактно проживають у межах однієї держави і утворюють поняття «народ», можуть розглядатися як єдине ціле через призму порівняльного процесу. Вивчення фольклору значною мірою складалося з порівняння поетичних та музичних текстів, звичаїв, традицій. Найчастіше метою порівняння був пошук праведності індоєвропейської культури. Відповідно до теорії німецько-англійського філолога, релігієзнавця, спеціаліста з індології та міфології Макса Мюллера (1823–1900), фольклор розглядався як джерело первісної міфології [7]. Інші зарубіжні дослідники: Едвард Б. Тайлор, Ендрю Ленг та Джеймс Фрейзер, наполягали на тому, що завдяки порівняльній фольклористиці досягається більш глибоке розуміння людської культури у всьому світі.

Так, німецький германіст-медієвіст та фольклорист Фрідріх Ранке ідентифікував фінсько-шведську «національну» культуру за допомогою порівняння культур, що широко виходять за межі фінського і шведського регіону, що вивчаються [8].

Дослідження британського історика та етнографа Ендрю Ленга пов'язані з концептуальними питаннями, що стосувалися фольклорних розробок, а також філософії розробленого ним історичного методу. «Теоретичний історизм» – термін, який використовується для опису підходів, які простежують петлі зворотного зв'язку між

аналізованим історичним об'єктом та методом, який використовується для їх аналізу [9].

Дослідник Е. Ленг історизував розуміння сучасного «фольклорного поля» і розширив його за допомогою порівняльного та протодисциплінарного аналізу.

Порівняльний аналіз є основою праць фінського фольклориста Карла Крона у його, так званому, «історико-географічному» методу. Карл Крон звертав увагу не лише на різні тексти в межах різних географічних областей, а шукав спільні смисли та значення, зіставляв факти та проводив паралелі. К. Крон розробив універсальний метод фольклорних досліджень. Дослідник дотримувався емпірично визначуваних факторів для порівняння і розмірковував про явища, які зовні здавалися схожими. Однак, спільність явищ неможливо було вичленувати без використання історико-географічного методу, який стає фундаментальним у виявленні подібних деталей та відмінностей, тому історико-географічний метод піддавався жорстокої критики [10].

Фінський професор порівняльної фольклористики та релігієзнавства Лаурі Хонко у статті «Типи порівняння та форми варіації» спробував узагальнити критику історико-географічного методу та виділити низку «опонентів» (шведський етнолог німецько-поморського походження Карл Вільгельм фон Сюдов, та його категорія), які намагалися трансформувати даний метод у модель, більш підходящу для порівняльних фольклорних досліджень, а саме порівняння вони намагалися зробити категорично-осмисленим [11]. Так чи інакше, порівняльна фольклористика займала центральне місце у науковій діяльності Ендрю Ланга, Юліуса Крона, Карла Крона та інших відомих фольклористів рубежу XIX–XX століть.

Проблема варіативності також є центральною у фольклористиці. Метод відомого фольклориста Христини Голдберг полягає в зіставленні образів, що повторюються, і тим, що зустрічаються в легендах, оповідях і

казках. Крістіна Голдберг дотримувалася історико-географічного методу у порівняльному аналізі фольклорного матеріалу та виявленні скріплюючих факторів. «Казки та легенди – еластичні», – стверджувала К. Голдберг. «Вони можуть бути змінені у різний спосіб і на смак представника того, чи іншого регіону чи конфесії. Якоюсь мірою казки, легенди та міфи – ідіосинкразичні» [12, 84]. Особливу цінність становить зіставлення східного та західного фольклору. Під впливом процесу глобалізації східна культура зазнавала впливу західної культури. У порівняльному аналізі китайського та західного фольклору виявляється цікава закономірність, яка вказує, що культурні символи відображають змішання споріднених культур та загальних елементів.

Фокус сучасного фольклору змістився на нові форми культури, відбулося взаємозбагачення трьох споріднених наук – етнології, антропології та фольклористики. Світ перейшов до онлайн. Інтернет зробив революцію у швидкості поширення фольклору. Цифровий фольклорний архів активно розвивається та оновлюється. Творче використання традиційних технологій підвищує рівень обізнаності суспільства. Завдяки сучасному програмному забезпеченню фотографії та відео використовуються для створення міських міфів, охоплюючи набагато ширшу аудиторію, ніж будь-коли раніше. Проте через відсутність духовної глибини сучасний фольклор менш стійкий, як традиційний [12].

Становлення фольклористики як науки в Україні розпочалося із другої половини ХІХ століття. Михайло Максимович історик, натураліст і фольклорист, а також перший ректор Київського університету Св. Володимира, вивів українську фольклористику на якісно новий рівень. Завдяки зусиллям іншого українського філолога-славіста І. Срезневського було видано історичну, літературно-фольклорну збірку «Запорізька старовина». Цікаво відзначити, що І. Срезневський помістив і свої оригінальні твори у

«Запорізьку старовину», свідомо приховавши своє авторство. Тут доречно провести паралель з вільною обробкою Д. Макферсона справжніх кельтських народних переказів «Пісні Оссіана», з «Краледворським рукописом», як однією з найзнаменитіших фальсифікацій у галузі слов'янської літератури та фольклору, нарешті з літературною містифікацією, створеною французьким письменником, та виданою ним анонімно у 1827 році – «Гузла».

Ізмаїл Срезневський зазначав: «Українські літописи розповідають лише про подвиги цього народу, дуже рідко торкаючись внутрішнього життя його, і самі навіть подвиги описані іноді коротко, іноді невірні, плутано, часто літописні оповідання суперечать одне одному. Ця бідність історії запорожців у писемних джерелах змушує шукати інші джерела, вивчати історію та знаходити для своїх досліджень багату невичерпну копальню в народних переказах» [13, 166].

Наприкінці XIX століття публікуються «Народні українські пісні» (1883 рік) українського композитора С. Гулака-Артемовського, «Нова збірка народних малоросійських наказів, прислів'їв, примовок та загадок» (1890 рік) відомого історика та етнографа М. Костомарова, «Весільні пісні в Лубенському повіті Полтавської губернії» (1890 рік) українського фольклориста Василя Милорадовича, «Казки, прислів'я тощо, записані в Катеринославській та Харківській губерніях» (1892 рік) українського поета, фольклориста Івана Манжура, «Етнографічні матеріали, зібрані у Чернігівській та сусідній з нею губерніях» (1895-1898 роки) Бориса Грінченко.

До засновників фольклористики можна зарахувати О. Потебню, Івана Франка, Михайла Грушевського, Михайла Драгоманова, Івана Рудченка, Лесю Українку, Тараса Шевченка, Філарета Колесса, Климента Квітки, Миколи Сумцова, О. Потебню, Л. Іваницького та інших.

Фундаментальні засади фольклористики були закладені в українському освітньому просторі вже у XX сто-

літті. Саме в цей період відкриваються перші науково-професійні та освітні установи, видаються об'ємні праці провідних спеціалістів у цій галузі, популяризується народна культура, чому чимало сприяла політика централізації фольклористичної наукової думки. Наприкінці ХХ століття українські фольклористи активно використовували зарубіжний досвід науковців-антропологів, етнографів та фольклористів, застосовували міждисциплінарний підхід у дослідженнях різного виду артефактів та текстів. Такі дисципліни як антропологія, етнологія та фольклор стає частиною гуманітарних освітніх програм, а фахівці за цими напрямками – професійною елітою української освіти.

Розвиток української фольклористики пов'язаний насамперед із діяльністю Львівського університету. Доцент кафедри етнології Роман Тарновський у своїй статті «Специфіка навчального процесу на кафедрі етнології Львівського університету у 1924–1939 роках» зазначає: «Наприкінці ХІХ – першої третини ХХ століття Львів був одним із провідних етнологічних центрів Центральної та Східної Європи. З 1895 року тут діяло «Етнологічне товариство у Львові» та «Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка у Львові», з 1910–1913 років. у Львівському університеті існували спеціалізовані народознавчі кафедри... Саме це наукове середовище дало можливість польському вченому Адаму Фішеру сформуватися як професійному етнологу, а у 1924 р. заснувати нову кафедру етнології Львівського університету» [14, 337]. Протягом 1924–1939 років. викладачі цієї кафедри були орієнтовані переважно на вивчення слов'янської етнології (особливо українців та поляків) за допомогою польової етнографії та порівняльно-історичного методу. На кафедрі етнології випускалися професійні українські та польські етнологи (український дослідник народної хореографії Роман Гарасимчук, Катерина Матейко (знавець українського

народного одягу), Юзеф Гаєк (картограф народної культури поляків)).

Іншим не менш відомим культурним центром України стає Одеса, місто, в якому змішалися генофонди різних етносів. У культуру Одеси внесли гідний внесок поляки, болгари, угорці, молдавани, євреї, цигани, італійці, французи та німці.

Першим ректором Одеської консерваторії, що відкрилася у 1913 році, стає видатний музичний діяч, композитор, педагог, через складений ним курс Енциклопедії фактично засновник культурологічної школи академії, в якому поєднувалися історія, теорія музики та естетика, Вітольд Малішевський [15].

Кафедра теоретичної та прикладної культурології Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової заснована у 2006 році та очолювана заслуженим працівником культури, доктором мистецтвознавства, професором Оленою Марковою, яка розглядає фольклор як реалізацію загальнокультурного концепту та невід'ємної частини національної культури, яка визначає національну ідею того чи іншого народу. Численні роботи Маркової («Архетипові та хронологічні паралелі культур Сходу та Заходу як основи музичної метафізики» [16], «Полінаціональна музична аура Одеси та місце в ній польської та російської складової», [17], тощо) зачіпає проблеми широкого спектра антропологічного, культурологічного та етнологічного характеру.

В основу концепції кафедри покладено наукові принципи М. Максимовича, М. Костомарова, М. Драгоманова, В. Малішевського, О. Потебні, В. Гошовського та інших видатних учених, які заклали підвалини вітчизняної науки про фольклор. Одним із основних напрямків кафедри теоретичної та прикладної культурології Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової є розробки проблематики з порівняльної фольклористики та актуального фольклору. Багато дипломних

та наукових робіт випускників та викладачів кафедри базувалися на засадах порівняльної фольклористики, що й визначило один із кафедральних концептуальних напрямків на найближчий період.

На кафедрі також запроваджено спеціальну дисципліну «Фольклор та національний образ світу» (викладач А. В. Соколова). Основна мета даного предмета – формування та обґрунтування національної ідеї того чи іншого етносу, її співвідносність із національною ідентифікацією, яка визначає сенс самого існування того чи іншого народу, етносу чи нації та порівняльно-порівняльний аналіз фольклору різних етносів. Ще однією метою предмету «Фольклор і національний образ світу» є також направлення на дослідження східно-слов'янського та європейського досвіду народів у контексті аксіологічного, культурологічного, полікультурного підходів крізь призму вивчення регіональної специфіки фольклорної традиції, естетичних, жанрологічних та стилістичних вимірів. Компаративний аналіз закладає універсальну та ефективну основу для встановлення загальних закономірностей, реконструкції найдавніших міфологічних уявлень індоєвропейських народів, виявлення пізніх верств фольклору. Такий комплексний підхід дозволяє переосмислити та узагальнити концепції представників зарубіжної та вітчизняної фольклорно-етнологічної школи.

Викладачі та випускники кафедри активно займаються науковими розробками, в основі яких лежать принципи компаративності з акцентом на культурологію, порівняльну фольклористику, антропологію, музикознавство.

Так, доктор мистецтвознавства, професор кафедри теоретичної та прикладної культурології А. Соколова у своїй дисертації «Візантійсько-лицарський культурний феномен у релігійних та творчих традиціях Британії-Англії та Русі-України» (науковий керівник: професор Мар-

кова О. М.) акцентувала увагу на анти-язичницькі та християнсько-містичні корені масочних та маскарадних дійств у східних та західних православних традиціях, які лягли в основу придворно-салонної культури Європи та України. А. Соколова розглядає та порівнює культурні відносини між націями, територіально, державно та релігійно відокремленими одна від одної, проводить паралелі між культурою Британії-Ірландії, Візантією та Україною, розкриває кельтський чинник у бутті України, виявляє кельтсько-бритські традиції. У дисертації наголошується, що українські вечорниці та англійські придворні маски ґрунтувалися на зіставленні з протосалонними зборами імператорського візантійського «театру» та ранніми салонними зборами французької аристократії.

У дисертації випускниці та викладача кафедри Нейчевої Л. В. «Болгарське музичне мистецтво як національно-стильова парадигма у культурі ХХ та на початку ХХІ століть» (науковий керівник: професор Маркова О. М.) визначається значимість болгарської ідеї у сучасному музичному світі. Болгарська тема у контексті світової культури актуальна для Одеси та Одеського регіону загалом, оскільки історично визначено важливість болгарського етносу та відповідних мистецьких традицій для територіального ареалу України. Наголошується на особливій релігійно-просвітницькій місії цього слов'янського народу, нерозривно пов'язаного з візантійсько-православною традицією.

У роботі магістрантки кафедри теоретичної та прикладної культурології О. Соловей «Циганська складова культури України та Молдови та її проекція в музичному оснащенні Одеси» (науковий керівник: професор Маркова О. М.) особлива увага приділяється циганському та молдавському етнонаціональному фактору при тому, що расово обидва етноси походили з різних куточків планети. Православна віра, прийнята циганами у IV–V

столітті та державно освячена молдаванами у XIII столітті заклала основу культурних взаємодій. В Одесі циганський музичний внесок йшов за двома напрямками – популярна та академічна сфера. У популярній сфері особливо вирізняється легендарний ансамбль «Арго». Найцікавішою та найпродуктивнішою є академічна сфера, яка була представлена відомим скрипачем Юрієм Цурило, а також низкою викладачів Одеської музичної академії імені А. В. Нежданової та Південноукраїнського Національного педагогічного Університету імені К. Д. Ушинського.

Підсумовуючи, сказане вище, необхідно відзначити, що фокус сучасного фольклору змістився на нові форми культури, відбулося взаємозбагачення трьох споріднених наук – етнології, антропології та фольклористики. Світ перейшов до онлайн. Інтернет зробив революцію у швидкості поширення фольклору. Цифровий фольклорний архів активно розвивається та оновлюється. Нові технології допомагають досягти більшої наочності. Творче використання традиційних технологій підвищує рівень обізнаності суспільства. Колективний страх перед невідомим виводить фольклор за межі повсякденної реальності. Проте через відсутність духовної глибини сучасний фольклор менш стійкий, ніж традиційний. Порівняльна фольклористика допомагає збалансувати традиції, а за допомогою компаративного аналізу вивести дослідження у сфері фольклору на якісно новий рівень.

Висновки. У XX столітті західна наукова школа почала розглядати етнологію та фольклор як невід'ємну частину антропології. Вищі освітні установи Західної Європи, Великобританії та США повсюдно зменшували кількість навчальних годин, відведені вивчення етнології і фольклору на користь антропології. На початку XX століття процес поглинання двох наук антропологією фактично завершився. Іншою специфічною характеристикою фольклору у західному його розумінні є включення

популярної авторської пісенно-музичної культури у фольклорну орбіту.

Порівняльний фольклор зародився в надрах західної наукової школи першої половини ХХ століття. У першій половині ХХ століття низка зарубіжних дослідників розширила «фольклорне поле» за допомогою порівняльного та протодисциплінарного аналізу, завдяки чому підвищилася результативність досліджень народних культур.

Українська фольклористика, з початку свого існування, була сконцентрована на вивченні регіонального розмаїття власної народної культури з об'єктивних причин. Колективна творчість та архаїчне мислення є основою східного слов'янства. Але ж слов'янські фольклорні напрацювання мають схожість з подібними ж фольклорними дослідженнями у країнах, де кельтський культурний чинник традиційно домінував, а церква православно-візантійського типу розглядалася як основна чи зберіглася у фрагментованому вигляді.

Наукові розробки у слов'янському світі базувалися на історичному та палеологічному підходах із опорою на релігійні основи культури. Славістика та етнологічно-компаративний підхід видатного українського вченого О. Потебні, типологічна систематика В. Гошовського, порівняльно-регіоналістичні погляди А. Іваницького стають базовими для вітчизняних дослідників. Такий підхід ліг в основу роботи кафедри теоретичної та прикладної культурології Одеської національної музичної академії. Було розроблено спеціальні трактування по відношенню до культур Далекого Сходу, які відбилися у цілому фольклористському ряді досліджень, виконаних на кафедрі ОНМА імені О. В. Нежданової.

Викладачами кафедри здійснюється вивчення регіональної різноманітності народної культури. Принципи порівняльної фольклористики, пов'язані з виявленням національної ідеї, критичним осмисленням взаємодії різних культур, використанням історико-географіч-

ного методу, що дозволяють заглянути за межі регіону, успішно розробляються і практично втілюються в працях викладачів кафедри, роботах випускників та навчальних програмах кафедри ОНМА імені А. В. Нежданової.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Hiffaff M. Claude Levi-Strauss and the Making of Structural Anthropology. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998. P. 15–22.
2. W. Halse Rivers Rivers. History and Ethnology. London: Wentworth Press, 2019. 34 p.
3. Ohnuki-Tierney E. Culture Through Time Anthropological Approaches. California, Redwood City: Stanford University Press, 1990. 330 p.
4. Chattopadhyaya, D. P. (Debi Prasad). Chattopadhyaya Anthropology and historiography of science. Athens: Ohio University Press, 1990. 265 p.
5. Bakke G., Peterson M. Between Matter and Method: Encounters In Anthropology and Art. Abingdon-on-Thames: Taylor & Francis, 2020. 248 p.
6. Krappe Haggerty A. The Science of Folklore. New York: Barnes & Noble, 1962. 344 p.
7. Stone J. The Essential Max Müller: On Language, Mythology, and Religion. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016. P. 151–163.
8. Dow J. R., Hannjost Lixfeld. The Nazification of an Academic Discipline Folklore in the Third Reich. Bloomington: Indiana University Press, 1994. P. 55–56.
9. Lang G. P. Andrew, Ford H. J., Cary W. and all. The Andrew Lang Fairy Tale Treasury. Avenel Books : distributed by Crown Publishers, 1979. 614 p.
10. Krohn J., Krohn K. Folklore Methodology. Texas: University of Texas Press, 1971. 192 p.
11. Honko L. Special Double Issue: The Comparative Method in Folklore / *Journal of Folklore Research*, Vol. 23, No. 2/3, (May-Dec. 1986), Bloomington: Indiana University Press, 1986. P. 105–124.
12. Goldberg Ch. Turandot's Sisters A Study of the Folktale AT 851. Abingdon-on-Thames: Taylor & Francis, 2019. 199 p.
13. Крип'якевич І. П. Історія України / відп. ред.: Ф. П. Шевченко, Б. З. Якимович. Львів: Світ, 1990. 519 p.
14. Tarnavsky R. Specicity of Teaching Process at the Department of Ethnology, Lviv Universityin 1924–1939. Klaipeda, Klaipėdos Universitetomenų Akademijosmuzikos Katedra. 2017. P. 333–340.
15. Кравченко А. Культурологічні виміри камерно-інструментального мистецтва Одеси (кінець ХХ – початок ХХІ століть) / монографія. Київ: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2015. 217 с.
16. Маркова Е. Архетипические и хронологические параллели культур Востока и Запада как основания музыкальной метафизики / Проблемы сучасності: культура, мистецтво, педагогіка: збірник наук. праць. Луганськ. Вип. 9. 2008. С. 230–237.

17. Маркова Е. Полинациональная музыкальная аура Одессы и место в ней польской и русской составляющей / Е. Маркова // Київ: 36. статей. Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2009. Вип. 84. С. 288–297.

REFERENCES

1. Hiffaff M. (1998). *Claude Levi-Strauss and the Making of Structural Anthropology*. Minneapolis: University of Minnesota Press [in English].
2. W. Halse Rivers Rivers. (2019). *History and Ethnology*. London: Wentworth Press [in English].
3. Ohnuki-Tierney E. (1990). *Culture Through Time Anthropological Approaches*. California, Redwood City: Stanford University Press [in English].
4. Chattopadhyaya, D. P. (Debi Prasad). (1990). *Chattopadhyaya Anthropology and historiography of science*. Athens: Ohio University Press [in English].
5. Bakke G., Peterson M. (2020). *Between Matter and Method: Encounters In Anthropology and Art*. Abingdon-on-Thames: Taylor & Francis [in English].
6. Krappe Haggerty A. (1962). *The Science of Folklore*. New York: Barnes & Noble [in English].
7. Stone J. (2016). *The Essential Max Müller: On Language, Mythology, and Religion*. Basingstoke: Palgrave Macmillan [in English].
8. Dow J. R., Hannjost Lixfeld. (1994). *The Nazification of an Academic Discipline Folklore in the Third Reich*. Bloomington: Indiana University Press [in English].
9. Lang G. P. Andrew, Ford H. J., Cary W. and all. (1979). *The Andrew Lang Fairy Tale Treasury*. Avenel Books : distributed by Crown Publishers [in English].
10. Krohn J., Krohn K. (1971). *Folklore Methodology*. Texas: University of Texas Press [in English].
11. Honko L. (1986). Special Double Issue: The Comparative Method in Folklore / *Journal of Folklore Research*, Vol. 23, No. 2/3, (May-Dec. 1986), Bloomington: Indiana University Press [in English].
12. Goldberg Ch. (2019). *Turandot's Sisters A Study of the Folktale AT 851*. Abingdon-on-Thames: Taylor & Francis [in English].
13. Krip'yakevich I. P. (1990). *Istoriya Ukrayini / vidp. red.: F. P. Shevchenko, B. Z. Yakimovich*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
14. Tarnavskij Roman. (2017). *Specifika uchebnogo processa na Kafedre etnologii Lvovskogo universiteta v 1924–1939 godah*. Klaipeda, Klaipėdos Universitetomenu Akademijosmuzikos Katedra [in Lithuanian].
15. Kravchenko A. (2015). *Kulturologichni vimiri kamerno-instrumentalnogo mistectva Odesi (kinec HH – pochatok HHI stolit) / monografiya*. Kiyiv: Nacionalna akademiya kerivnih kadriv kulturi i mistectv [in Ukrainian].
16. Markova E. (2008). *Arkhetipicheskiye i khronologicheskkiye paralleli kul'tur Vostoka i Zapada kak osnovaniya muzykal'noy metafiziki / Lugans'k* [in Russian].
17. Markova E. (2009). *Polinatsional'naya muzykal'naya aura Odessy i mesto v ney pol'skoy i russkoy sostavlyayushchey*. Kiyiv: NMAU ім. П.І. Чайковського. [in Russian].